

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

образи конкретних прикладами.

5. Активізація розумової діяльності учнів шляхом само-стійної роботи (взаємоперевірка).

6. Сполучення слова і різних видів наочності.

7. Дотримання оптимальних умов експонування наочності (не повинно бути дрібних малюнків).

8. Урахування вікових особливостей дітей. Створення сприятливих умов.

Використовуючи систему спеціальних педагогічних заходів, форм і методів навчання та виховання, спрямованих на розвиток процесів компенсації, усунення недоліків пізнавальної діяльності, фізичних можливостей дітей з вадами зору ми дамо якісну підготовку до саморозвитку та самореалізації учням.

Література:

1. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови / За ред. Синенка В.В., Комунальової А.А. – К., 2013. –263 с.
2. Рання комплексна діагностика та реабілітація дітей з сенсорними порушеннями: реалії та перспективи / За ред. Бровченко Л.М. – Львів, 2010.
3. Навчально-методичний посібник для батьків дітей з особливими освітніми потребами (частина II) / Чеботарьова О.В., Сухіна І.В., Скрипник Т.В. – К., 2013. –197 с.
4. Проблемы детской инвалидности в переходный период в странах ЦВЕ/СНГ и Балтии. – Детский фонд ООН (ЮНИСЕФ), 2005. –47 с.
5. Навстречу друг другу: пути интеграции: специальное образование в массовых школах в России и Нидерландах / Л. М. Шипицына, Кейс ван Рейсвейк; [пер. С англ. О. В. Деряевой]; Ин-т спец. педагогики и психологии Междунар. ун-та семьи и ребенка им. Рауля Валленберга, Педол. ин-т г. Амстердама. – СПб.: Институт специальной педагогики и психологии, 1998. –130 с.

Єременко Н. В.*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розглядається одна з найбільш актуальних проблем педагогіки – підвищення пізнавальної активності учнів початкової школи. Розглянуті поняття «інтерактивна технологія навчання», «пізнавальна активність» та висвітлені педагогічні умови організації інтерактивного навчання в початковій школі.

Дитинство – це період розвитку, формування та становлення особистості. Дуже важливо в цей час створити умови доброзичливості, зацікавленості, ввести дитину у світ ігрових і реальних ситуацій, які б допомогли пізнати довкілля, орієнтуватись у стосунках з людьми, бути активними учасниками суспільних відносин.

Початкова школа – це саме та ланка, що на основі дошкільного досвіду дитини забезпечує подальше становлення

---

* © Єременко Н. В.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

особистості. Як зазначено в Державному стандарті початкової освіти, на сучасному етапі вчитель забезпечує вихід кожного учня на рівень базової освіти, формує предметні та самоосвітню компетентності. У роботі педагога на перший план виступає організація самоосвітньої пошукової діяльності школярів, основу якої складають набуття наукових знань, навичок навчання, формування адекватної самооцінки, прагнення до цілеспрямованого самовдосконалення впродовж життя [1].

Сьогодні в освіті відчутний пріоритет загальнолюдських цінностей. Згідно з особистісним підходом до організації навчального процесу в центрі його знаходиться той, хто вчиться.

У зв'язку з цим перед освітою постають нові завдання: школа повинна орієнтуватися на створення оптимальних умов для розвитку кожної дитини, спрямовуватися не на заучування, а на формування в учнів здібностей самостійно осмислювати навколишню дійсність. Це передбачає перебудову процесу навчання, кінцевою метою якого має стати максимальне розкриття індивідуальних можливостей та сама актуалізація особистості.

Прагнення оптимізувати навчально-виховний процес зумовило появу нових і вдосконалення кращих педагогічних технологій, що використовувалися до цього часу. Подальший їх розвиток пов'язаний з орієнтацією на реалізацію сучасних концепцій освіти і виховання. Педагог повинен намагатися вдосконалити свою роботу, використовувати нові форми, методи, засоби, прийоми, на уроках.

Однією з методичних інновацій є інтерактивні методи навчання. «Інтерактив» – від англійського «interact» – «inter» – це «взаємний», «act» – «діяти, тобто взаємодія. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це базується на співпраці, взаємонавчанні: учитель – учень, учень – учень. При цьому вчитель і учень – рівноправні, рівнозначні суб'єкти навчання. Інтерактивна взаємодія виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншим, однієї думки над іншою. Під час такого спілкування діти вчать бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати обґрунтовані рішення.

Розробці й дослідженню ефективності застосування інтерактивних методів навчання присвячені праці таких науковців як І. Дичківська, А. Караяні, Л. Пироженко, О. Пометун, П. Фенрих, А. Хуторський, В. Шарко, П. Шевчук та ін. Упровадження інтерактивних методів навчання в роботу початкової школи досліджували зокрема О. Саган, А. Соценко, О. Стребна та ін.

Метою статті є висвітлення доцільності використання і педагогічних умов організації інтерактивного навчання в початковій школі для підвищення пізнавальної активності учнів.

Серед великої кількості інноваційних технологій більшість учителів сьогодні визначають перевагу роботи в режимі інтерактиву. В інтерактивному навчанні змінюється взаємодія

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

вчителя та учня: активність учителя поступається місцем активності учня, а метою вчителя стає створення умов для ініціативи школярів. Інтерактивне навчання забезпечує взаєморозуміння, взаємодію, взаємозбагачення.

Головною метою мовної освіти в початкових класах є формування в учнів комунікативної компетенції – досконалого володіння навичками спілкування в будь-якому середовищі за різних обставин.

Сумісна діяльність учнів у процесі навчання полягає в тому, що кожний учень (сильний чи слабкий) вкладає в цей процес свій особистий індивідуальний внесок. Зусилля кожного потрібні й незамінні для успіху всієї групи. Відбувається обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. До того ж, це відбувається в атмосфері доброзичливості і взаємної підтримки, що дозволяє не тільки набувати нових знань, але й розвиває саму пізнавальну діяльність, переводить її на вищі форми співпраці. Інтерактивне навчання дозволяє вирішити одночасно комплекс завдань: розвивати комунікативні вміння та навички, допомагає встановленню емоційних контактів між учасниками процесу, забезпечує реалізацію виховних завдань, оскільки змушує працювати в команді й прислухатися до думки кожного. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, спільне рішення проблем на основі аналізу обставин і відповідних ситуацій. Воно ефективно сприяє формуванню навичок та вмінь, стовверенню атмосфери співпраці, взаємодії, дозволяє вчителю стати справжнім лідером дитячого колективу.

Використовуючи ці форми навчання у своїй практиці, ми неодноразово переконувалися в тому, що інтерактивні методи сприяють інтенсифікації та оптимізації навчального процесу. Але наша професія вимагає постійного творчого пошуку. Сьогодні кожний педагог шукає нові ефективні шляхи вдосконалення навчального процесу, підвищення зацікавленості учнів у навчанні та зростання їхньої успішності. Після кількох старанно підготовлених уроків з використанням інтерактиву відчуваєш, як змінилося ставлення учнів до тебе, а також сама атмосфера в класі. І це є додатковим стимулом до роботи з інтерактивними технологіями й підштовхує до створення нових форм організації уроку.

Найсприятливішим періодом для активації творчості, фантазії та уяви, пізнавальної спроможності є молодший шкільний вік. Тому у своїй роботі користуємось методами, що сприяють розвитку особистості дитини, її мислення, творчих здібностей, формують в учнів стійкий інтерес до знань, потребу в їх самостійному пошуку.

Намагаємось будувати уроки так, щоб кожен учень почувався дослідником, який самостійно здобуває знання, має змогу зіставляти, порівнювати, шукати й знаходити істину, доводити висунуті гіпотези під час спілкування з однолітками та з учителями.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Формування особистості і її становлення успішно відбувається у процесі навчання за дотримання певних умов, зокрема:

- створення позитивного настрою для навчання;
- розвитку відчуття рівного серед рівних;
- забезпечення позитивної атмосфери в колективі для досягнення спільних цілей;
- усвідомлення особистістю цінності колективно зроблених умовиводів;
- можливість вільно висловити свою думку і вислухати свого товариша;
- учитель є не джерелом «похвали і покарання», а другом, порадником, старшим товаришем.

Усім цим умовам відповідають інтерактивні технології, які ми впроваджуємо на своїх уроках, що дає дітям можливість розвинути творче мислення, повторити та узагальнити вивчений матеріал.

Виконуючи інтерактивні вправи, кожна дитина має змогу реалізуватися в тій чи іншій діяльності, розкрити свої здібності, виявити і показати навіть найменші досягнення та успіхи. Власний досвід переконує, що творча праця учнів на уроці сприяє свідомому і міцному засвоєнню навчального матеріалу.

Мета інтерактивного навчання, як вважають О. Стребна і А. Соценко, – створювання комфортних умов навчання, за яких учень відчуває свою успішність, свою інтелектуальну досконалість, що робить продуктивним сам освітній процес [3, с. 4].

Слід зазначити, що дуже часто нове – це добре забуте старе. Ще в афінській і римській школах підлітків вчили переконувати, вести полеміку, вступати в діалог. Під діалогом розуміли переговори, вільний обмін думками. Не кожному вдавалось оволодіти цим мистецтвом на належному рівні. Але таких було б іще менше, якби процес навчання будувався на диктаторстві з боку вчителя.

Інтерактивне навчання – діалогове, у ході якого здійснюється взаємодія вчителя та учня; спеціальна форма пізнавальної діяльності з цілком конкретними та прогнозованими цілями.

Інтерактивне навчання – різновид активного навчання; суть його полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної активної взаємодії всіх учнів та вчителя. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), при якому всі суб'єкти педагогічного процесу є рівноправними, рівнозначними. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання на уроці життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем.

Використання інтерактивних технологій навчання є запорукою атмосфери співробітництва, доброзичливості у класі. Інтерактивне навчання – це навчання, занурене у спілкування. При цьому «занурене» не означає «заміщене».

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Інтерактивне навчання зберігає кінцеву мету і основний зміст навчального процесу. Воно видозмінює форми, тобто включає обмін інформацією, заснованою на взаєморозумінні і взаємодії.

Спілкування – складний, багатоплановий процес установлення і розвитку контактів між людьми, який породжений потребами і обміні інформацією і обміні інформацією, що включає вироблення спільної стратегії взаємодії, сприйняття і розуміння іншою людиною.

Дослідники О. Пометун і Л. Пироженко поділили інтерактивні методи навчання на чотири групи [2]:

- групове навчання,
- фронтальне навчання.
- навчання у грі.
- навчання в дискусії.

Отже, застосування інтерактивного навчання здійснюється шляхом використання фронтальних та кооперативних форм організації навчальної діяльності учнів, інтерактивних ігор та методів, що сприяють навчанню вміння дискутувати.

Групова навчальна діяльність – це форма організації навчання у малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою. За такої організації вчитель керує роботою кожного учня опосередковано, через завдання, якими він спрямовує діяльність групи. Таке навчання відкриває для учнів можливості співпраці зі своїми ровесниками, дає змогу реалізувати природне прагнення кожної людини до спілкування, сприяє досягненню учнями вищих результатів засвоєння знань і формувань вмінь. Група може складатися з двох і більше учнів, може бути однорідною або різнорідною за певними ознаками, може бути постійною і мобільною [2, с. 34-35].

Групові форми навчання дають змогу диференціювати та індивідуалізувати процес навчання. Формують внутрішню мотивацію до активного сприйняття, засвоєння та передачі інформації. Сприяють формуванню комунікативних якостей учнів, активізують розумову діяльність. Робота в групах (колективна) дає найбільший ефект у засвоєнні знань.

До групового навчання можна віднести роботу в парах, коли учні працюють удвох, виконуючи завдання. Парна робота вимагає обміну думками і дозволяє швидко виконати вправи, які у звичайних умовах є часом місткими або неможливими (обговорити подію, твір, взагалі інформацію, вивести підсумок уроку, події тощо, взяти інтерв'ю один в одного, проанкетувати партнера).

Дуже часто використовуємо цю форму роботи на уроках української мови та літературного читання, наприклад:

а) Доберіть до поданих слів протилежні за значенням.

Шум –..., ворог –..., дівчинка –..., скупий –..., зігрітися –..., підняти –..., ніч –..., сонце –..., весна –..., радість –..., гарний –..., мужній –..., щедрий –..., битись –..., влітку – ..., вперед –..., здалека – ..., вгорі –..., загадав –..., говорити –..., відлетів –..., запитати –...,

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

добро –..., гамір –..., смуток –..., скупість –..., життя –..., старе –...,
холод –...

б) Складіть речення зі слів – і дізнаєтесь корисні поради від дідуся Панаса.

*руках здоров'я Твоє в твоїх,
щастя здоров'я Без немає,
за багатство Здоров'я дорожче,
за Здоров'я не купиш гроші*

Перевірка виконаної роботи може проводитись фронтально.

Часто використовуємо роботу в малих групах. Найсуттєвішим тут є розподіл ролей. Наприклад, урок позакласного читання. На цьому уроці працюватимуть:

1. Інформаційна група, яка підготувала цікаві розповіді про калину.

2. Група читців подарує нам насолоду від читання.

3. Представник юних мовознавців поведе нас у світ багатства та краси рідної мови.

4. Група юних літературознавців ознайомить нас із додатковою літературою.

5. Група юних аналітиків підсумує сказане, запропонує висновки.

6. Секретар зафіксує на дошці найцікавіші думки.

Можливим є виокремлення експертної групи із сильніших учнів. Вони працюють самостійно, а при оголошенні результатів рецензують та доповнюють інформацію.

До фронтальних інтерактивних методів належать такі, що передбачають одночасну спільну роботу всього класу. Наприклад:

– *Мікрофон*. Учні швидко по черзі висловлюються з приводу проблеми, передаючи один одному уявний «мікрофон»: Закінчіть речення: «Щоб бути здоровим, я...». Можна використовувати на етапі постановки проблеми тощо.

– *Незакінчені речення*. Відповідь учня – це продовження незакінченого речення типу «Можна зробити такий висновок...», «Я зрозумів, що...». Можна використовувати на етапі рефлексії.

– *Мозковий штурм*. Загальновідома технологія, суть якої полягає в тому, що всі учні по черзі висловлюють абсолютно всі, навіть алогічні думки з приводу проблеми. Висловлене не критикується і не обговорюється до закінчення висловлювань. Доцільно на етапі актуалізації знань.

– *Асоціативний куш*. На початку роботи визначаємо одним словом тему, над якою буде проводитись робота, а учні згадують все, що виникає в пам'яті стосовно цього слова. Спочатку висловлюються найстійкіші асоціації, потім – другорядні. Фіксуємо відповіді у вигляді своєрідного «куща», який поступово «розростається». Цей метод універсальний, бо може використовуватись під час вивчення будь-якої навчальної дисципліни і на всіх етапах уроку.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Як приклад, наведемо фрагмент уроку позакласного читання в 3 класі.

На дошці – гілка калини без ягід.

– Діти, зверніть увагу на цю гілочку. Чи можна її назвати калиновою?

– Ні, не можна.

– А чому?

– Тому, що калина має ягоди, а тут їх немає.

– Так, правильно. Немає їх на гілці тому, що вони знаходяться в мене. Я зараз роздам вам по одній ягідці на парту і попрошу вас спочатку дуже добре подумати, а потім записати на цій пурпуровій намистинці, що ви собі уявляєте, коли чуєте слово «калина».

– Чи хочете ви бачити тут не просто гілку, а гілку з кетягами калини?

– Зараз ми причепимо до гілочки ягідки і дізнаємося, що асоціюють з калиною ваші однокласники. (Діти підходять до дошки ланцюжком, прикріплюють до гілки ягоди і читають свою асоціацію).

– Ось яку чудову китицю ви сформуvalи з ягід, на яких ще й до того розмістились ваші думки. Ось, саме ці уявлення, які чітко пов'язались у вас із національною пам'яттю, дають нам знак, що калина – символ.

Існують певні вимоги щодо реалізації інтерактивних методів навчання, невиконання яких може звести їх ефективність до нуля. Необхідно провести вступне заняття, адже учні абсолютно не знайомі з подібними методами роботи, що різко змінюють усталений стиль навчання. На цьому занятті слід: по-перше, чітко і зрозуміло пояснити, що таке інтерактивне навчання, по-друге, довести до відома учнів та опрацювати з ними правила роботи в групах, складені у зрозумілій формі.

Правила для учнів:

Кожна думка важлива.

Не бійся висловитися!

Ми всі – партнери!

Обговорюємо сказане, а не людину!

Обдумав, сформулював, висловив!

Говори чітко, ясно, красиво!

Вислухав, висловився, вислухав!

Тільки обґрунтовані докази!

Умій погодитися і не погодитися!

Важлива кожна роль.

Без доброзичливої атмосфери в колективі застосування інтерактивного навчання неможливе, тому потрібно її створити і постійно підтримувати.

До кожного заняття слід сумлінно готуватися. «Легке» за формою інтерактивне навчання надзвичайно важке для вчителя, адже добитися дисципліни і уваги за рахунок «сидить тихо!» неможливо. Окрім того, потрібно спланувати впровадження, робити його поступово. Краще ретельно підготувати кілька інтерактивних занять у навчальному році, ніж часто

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

проводити похапцем підготовлені «ігри».

У роботі повинні бути задіяні тією чи іншою мірою всі учні. Справді, сильні учні, діти з високим рівнем контактності будуть проявляти вищу активність, ніж замкнуті і слабкі. Проте слід постійно «втягувати» їх в роботу, створювати ситуації успіху.

У процесі застосування інтерактивного навчання постійно виникають різні проблеми та труднощі. Розглянемо типові проблеми.

1. Головна проблема: учень часто не має власної думки, а якщо і має, боїться висловлювати її відкрито, на весь клас. Самі учні пояснюють це так: «У нас рідко запитують власну думку», «Чи цінна моя думка?», «А раптом вона не збігається з думкою вчителя чи колективу?», «Вона суперечить думці учня, що має в класі авторитет з цього предмета» тощо.

2. Часто школярі не вміють слухати інших, об'єктивно оцінювати їхні думки, рішення.

3. Учень не готовий у процесі обговорення змінювати свою думку, йти на компроміс.

4. Учням важко бути мобільними, змінювати обстановку, методи роботи.

5. Труднощі в малих групах: лідери намагаються «тягнути» групу, а слабші учні відразу стають пасивними.

6. Трапляється висловлення відверто асоціальних думок з метою завоювання «авторитету», привертання уваги. При обговоренні замість того, щоб аргументувати свою думку, учень починає демагогію: «Ви ж самі сказали, цінною є кожна думка, а я так думаю, і Ви мене не переконаєте!»

Проте за умови вмілого застосування інтерактивні методи навчання дозволяють залучити до роботи всіх учнів класу, сприяють виробленню соціально важливих навичок роботи в колективі, взаємодії, дискусії, обговорення.

Використання інтерактивних технологій – не самоціль. Це лише засіб для досягнення такої атмосфери в групі, яка найкраще сприяє співробітництву, порозумінню й доброзичливості, дає можливість дійсно реалізувати особистісно орієнтоване навчання. Уроки мають захоплювати учнів, пробуджувати в них інтерес та мотивацію, навчати самостійному мисленню та діям.

Отже, інтерактивні методи у поєднанні з класичними методами навчання утворюють ідеальну основу для вивчення матеріалу в початковій школі. Різноманітність методів інтерактивного навчання дозволяє вчителю доцільно підібрати методи саме для конкретної теми, а також вибрати методи відповідно до рівня знань учнів класу. Переваги інтерактивних методів навчання полягають у тому, що за один і той же проміжок часу можна виконати більший обсяг роботи, досягти високої результативності у засвоєнні матеріалу і формуванні вмінь. Розвивається навчальна діяльність (планування, рефлексія, самоконтроль, взаємоконтроль); формуються мотиви навчання, гуманні стосунки між дітьми; формуються вміння співпрацювати. Упро-

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

вадження системи інтерактивного навчання приносить користь: конкретному учню – усвідомлення включення у спільну роботу, готовність до роботи в групах, розвиток рефлексії, становлення суб'єктивної позиції в навчанні; навчальній групі – розвиток навичок спілкування і взаємодії в малій групі, формування ціннісно-орієнтованої єдності групи, прийняття моральних норм і правил спільної діяльності; класу – оцінювання процесу і результату спільної діяльності, підвищення пізнавальної активності класу, розвиток аналізу й самоаналізу у процесі групової роботи; у траєкторії зв'язку «клас – учитель» – нестандартний підхід до організації навчального процесу, підвищення пізнавальної активності класу, багатомірне опанування навчального матеріалу, формування готовності до особистісної взаємодії. Використання інтерактивних методів навчання на уроках в початковій школі допомагає досягнути триєдиної мети навчання: навчальної, розвивальної та виховної.

Література:

1. Державний стандарт початкової загальної Освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/17911/
2. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика / О. Пометун, Л. Пироженко. – К., 2002. – 136.
3. Стребна О.В. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи. / О.В. Стребна, А.О. Соценко. – Х. : Видавнича група «Основа», 2006. – 27 с.

Лушпай Н. Л.*

САМОСТІЙНА РОБОТА УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

У статті автор, долучаючи інформацію з особистого вчительського досвіду, акцентує увагу на доцільності впровадження пошуково-дослідницьких завдань, виконання різних видів творчих вправ під час самостійної роботи учнів.

Нагальною потребою сучасної школи є створення умов, за яких кожен учень мав би змогу навчитися самостійно здобувати необхідну інформацію, використовуючи її для власного розвитку, самореалізації, для розв'язання існуючих проблем. Ціле-спрямований розвиток у школярів умінь та навичок самостійного здобуття знань – це один із пріоритетів підвищення якості освіти [1; с. 49].

Основою сучасного уроку словесності є спільна діяльність учителя та учня. Але при цьому варто звертати увагу й на самостійну роботу учнів, що дає бажані наслідки лише тоді, коли вчитель добре продумає її, заздалегідь визначить місце в системі методів і прийомів усієї навчальної діяльності, постійно проводить її, поступово ускладнюючи та урізноманітнюючи форми, розвиваючи творчу ініціативу учнів, виховуючи

---

* © Лушпай Н. Л.